

Schadelijke culturele praktijken II

Fleur van Leeuwen, Els Leye en Chia Longman

Voor de tweede keer dit kalenderjaar vraagt het Tijdschrift voor Genderstudies uw aandacht voor een themanummer over 'schadelijke culturele praktijken'. Dit begrip is niet meer weg te denken uit beleidsdocumenten op het gebied van gender in het internationale en supranationale circuit, maar – zoals in het vorige nummer al uitgebreid werd betoogd – het is daar ook omstrepen. In de Engelstalige wetenschappelijke literatuur is intussen een klein golfje van publicaties op gang gekomen over schadelijke praktijken en mensenrechten; in de Nederlandse context komen we publicaties op dit terrein echter nog slechts sporadisch tegen. Nochtans, of misschien wel juist daarom, kregen we verleden jaar een onverwacht grote respons op de oproep voor artikelen voor een speciaal nummer over dit 'beladen' thema. Daarom werd besloten hieraan ook een tweede nummer te wijden. De bijdragen in deze aflevering zijn opnieuw divers qua discipline, onderwerp, insteek en perspectief op de bruikbaarheid of onbruikbaarheid van het begrip. Tijdens het redactieproces heeft het thema ook heel wat discussie kunnen losweken bij de redactie.

In het eerste themanummer lag de nadruk op praktijken die – vaak in een migratiecontext – in Europa voorkomen. Dit tweede themanummer richt zich overwegend op schadelijk geachte culturele praktijken die in Azië en Afrika plaatsvinden, meer bepaald bezuiden de Sahara en in India. Thema's die in dit nummer aan bod komen zijn: het overerven van

weduwen, de preferentie voor zonen en de besnijdenis van meisjes.

De bijdragen in dit themanummer tonen opnieuw aan dat een kritische reflectie op 'schadelijke culturele praktijken' gewenst is. Die reflectie dient niet uitsluitend over 'het Zuiden' te gaan, zoals ook in dit themanummer wordt betoogd, maar het zou toch ook zeker onjuist zijn om dat 'Zuiden' buiten beschouwing te laten. Dit komt goed tot uiting in de analyse van Elisabeth Bekers in haar artikel 'Vrouwenbesnijdenis in de Afrikaanse literaturen: literaire bijdragen aan een evoluerend en complex debat'. Zij stelt dat het accent in de literaire behandeling van vrouwenbesnijdenis de laatste vier decennia ingrijpend is gewijzigd. De vigerende zienswijze is geëvolueerd van voorzichtige vroeg-postkoloniale kritiek in de jaren zestig, via indringend feministisch protest in de jaren zeventig en tachtig, tot de visies van de jongste generatie schrijfsters, voornamelijk afkomstig uit de diaspora, die de kritiek op vrouwenbesnijdenis plaatsen in een brede interculturele context van vrouwenonderdrukking en mensenrechten.

Ook Anke Van Vossole stelt in 'Het overerven van weduwen: van bescherming tot beschadiging?' dat genderdiscriminatie en patriarchale structuren ten grondslag liggen aan de door haar besproken praktijken. Zij benadrukt dat gebruiken gelieerd aan het weduwe-zijn een zeer sterke genderbias hebben. In haar analyse van de gebruiken omtrent het weduwschap in Afrika (het overerven van weduwen, weduwereiniging en het zogenaamde

‘property grabbing’) heeft ze tevens oog voor de historische ontwikkelingen. Van Vossole toetst deze praktijken aan het concept ‘schadelijke culturele praktijken’ en pleit ervoor om in de bestrijding van de praktijken rekening te houden met de context waarbinnen deze zich manifesteren.

De opiniebijdrage van Conny Roggeband getiteld ‘Schadelijke culturele praktijken: een bruikbare categorie binnen Genderstudies?’ stelt de waarde van het begrip ‘schadelijke culturele praktijken’ zelf ter discussie. Zij betoogt dat dergelijke praktijken evengoed als gendergerelateerd geweld kunnen worden beschouwd. Om de eigenheid en de specifieke kenmerken van verschillende praktijken te onderkennen, pleit Roggeband – net als Van Vossole – voor een contextgerelateerde benadering. De deelname van de betrokken vrouwen zelf aan het debat omtrent dergelijke praktijken is voor haar een *must*.

Deze participatieve benadering van schadelijke culturele praktijken en geweld tegen vrouwen wordt mooi gedemonstreerd door het beeldessay van Ines Keygnaert en haar collega’s. Het betreft foto’s van het project ‘Verborgene zorgen’, waarbij vrouwen uit diverse windstreken hun beeld hebben vastgelegd over wat geweld voor hen betekent of heeft betekend.

Ten slotte heeft Jyotsna Gupta het niet over schadelijke culturele praktijken, maar wel over schadelijke, genderdiscriminerende praktijken. Haar artikel ‘Unwanted daughters: discrimination and elimination of the girl child in India’ gaat zowel in op de geschiedenis van het doden van meisjes in India, als op de rol die moderne medische technieken spelen bij de preventie van de geboorte van meisjes. Zij laat zien hoe oude vooroordelen en moderne technieken in elkaar kunnen grijpen om een praktijk met zeer ernstige persoonlijke en maatschappelijke gevolgen te bestendigen. Ze waarschuwt voor de ‘culture trap’, waarbij

cultuur als excuus wordt gebruikt voor het inadequaat bestrijden van praktijken die toch duidelijk vrouwonderdrukkend zijn, zoals sekseselectieve abortussen en het doden van meisjesbaby’s.

Met dit artikel van Gupta breekt een nieuw tijdperk aan voor het Tijdschrift voor Genderstudies. Tot nu toe publiceerden we uitsluitend Nederlandstalige artikelen, maar vanaf heden zullen we ook artikelen opnemen in het Engels. Niet omdat we een Engelstalig tijdschrift willen worden; integendeel, we zijn nog steeds van mening dat de wetenschap toegankelijk moet zijn en daartoe behoort te worden uitgedragen in vele talen en niet exclusief in het Engels. Desondanks zien we ook wel in, dat onze lezers steeds vaker hun moedertaal en een of meerdere ‘vreemde’ talen door elkaar heen gebruiken. Het wordt daardoor in toenemende mate kunstmatig om goede artikelen te (laten) vertalen.